

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

תוכן

- א. חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולא למנה מנה והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי ... חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה 1
- ב. הואיל ותקנת חכמים הוא לא תגבה אלא מן הזיבורית 3
- ג. כתובת אשה מן התורה ... מדברי סופרים 4
- ד. כתובת אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים 6
- ה. כאן בבחור כאן בנשוי ... פתח פתוח מצאתי ... שמא הטיתה ... שמא במוזיד הטיתה ועקרת לדשא ועברא 7
- ו. על פי חבית של יין בעולה ריחה נודף בתולה אין ריחה נודף אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף אמר לו לך זכה במקחך 8
- ז. אמרה לו רבי ממשפחת דורקטי אני ... ומצא כדבריה אמר לו לך זכה במקחך ... צוה עליה והכניסום למרחץ והאכילום והשקום והכניסום לחדר בעל ומצא דם אמר לו לך זכה במקחך 9
- ח. בתולה כתובתה מאתים ואלמנה מנה 10
- ט. בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולים 11
- י. אכל תמרים אל יורה ... השותה רביעית יין אל יורה 11

דף י.

א. חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולא למנה מנה והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי ... חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה

כל¹ בתולה שכתובתה מאתים יש לה טענת בתולים, ואם לא היה לה בתולים הרי זה מקח טעות ואין לה כלום². וכל שכתובתה מנה וכל שכן שלא תקנו לה כתובה כלל³, אין לה טענת בתולים, שהרי לא על מנת שתהא בתולה נשאה.

¹ שו"ע ונו"כ אבהע"ז סח א

² ח"מ שם א

³ כגון חרשת ושומה

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

טענת פתח פתוח או טענת דמים לענין להפסידה כתובתה, אין חילוק בין אשת כהן לאשת ישראל⁴, וכן בין אם קבל בה אביה קידושין בעודה קטנה או גדולה, אלא בכל ענין האמינותו חכמים⁵, שחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, כלומר אין לחוש שיטעון אדם כך אלא א"כ טוען האמת, שאם היה שונא אותה מתחלה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו חנם אלא היה מגרשה תחלה.

ובימינו שרוב חתנים אין עושים הם החתונה אלא חורי הזוג, אם כן אין החתן נאמן בטענות בתולים⁶ להפסיד כתובתה⁷.

ודוקא שהיא מכחישתו ואומרת שמצאה בתולה⁸ או שותקת⁹, אבל אם היא אומרת תחתיו נאנסתי ולא אבדתי כתובתי בשביל זה, והוא אומר שמא קודם לכן נאנסה¹⁰ והיה מקחי מקח טעות ואין

⁴ אין לה כתובה משום לענין כתובה ליכא אלא חדא ספיק' שמא תחתיו נאנסה אבל אם נבעלה מקודם לכן הרי כנסה בחזקת בתולה ואין לה כלום וכ"כ בח"מ נשמע אם היה ס"ס לא היתה מפסדת הכתובה ומהני ס"ס להוציא ממון וכן מבואר בתו' בשיטה זו וכן כ' לעיל בשם תשו' בן לב ורש"ך, וט"ז בס"י ס"ז חולק ע"ז. בית שמואל סח יד

⁵ ומבואר בש"ס ברש"י והר"ן ובמרדכי אם היתה הכתובה מדאוריית' לא היה נאמן להפסיד את הכתובה אלא הואיל תקנות חכמים הכתובה נאמן הם אמרו והם אמרו דנאמן להפסיד הכתובה מטעם חזקה אין אדם טורח בסעוד' ומפסידה ואם היה שונא אותה לא היה עושה סעוד', ב"ש שם יח

⁶ והיינו דוקא כשטוען פ"פ מצאתי או אינו יכול לברר אבל אם טוען טענות דמים א"צ חזקה זו כי יכול לברר מ"ה נאמן הוא אפי' לא טרח בסעודה אלא מרמב"ם והטור לכאורה לא משמע כן אלא אפילו בטענות דמים אינו נאמן ואפשר לפי מנהג שלנו דאין משמשי' ויש חשש שמא איבד הדם מ"ה בעיני' אפי' בטענות דמים חזקה אין אדם טורח בסעודה. ב"ש שם יח ועיין בית יעקב סח ז שהביא שבספר הפלאה הקשה דאם הוא בענין שיכול להיות שנאנסה אחר החופה הרי איכא חזקה כאן מצא כאן היה דאמרי' אפי' בשמא ושמא כמבואר בכתובות דף ל"ו גבי חרשת. ואף דאיכא ספק רצון הא ספק רצון הוי כא"י אם פרעתיך. ואף דהתובע ג"כ טוען שמא מ"ה הא בשטר כשטוענין שניהם שמא אוקמי' השטר בחזקתו כמבואר בח"מ סי' נ"ט. ולפע"ד דל"ק כלל מב' טעמים א' דלא דמי להא דסי' נ"ט בח"מ דשם הספק הוא בפירעון שפיר שייך לומר אוקי השטר בחזקתו דלכל שטר איכא חזקה שלא נפרע משא"כ הכא בספק רצון שאין השטר מברר אם הביאה הי' באונס או ברצון. ועוד דהכא איכא דררא דמונא הוא דמהני תפיסה בשמא ושמא כמ"ש התוס' בב"מ דף ק' ד"ה ולחזי ע"ש. ולכך נראה דלא מהני חזקה כ"נ רק בשמא ושמא בדומיא דחרשת ומטעם המבואר שם משום פתח פיד לאלם הוא דבשניהם איכא שמא טוב. אבל הכא דשמא דבעל הוא שמא טוב דלא הוי ליה למידע ושמא דאשה הוי שמא גרוע דהוי לה למידע ומדלא טוענת אנן לא טענינן עבודה.

⁷ שהרי לא טרח בסעודה ואינו נאמן. ט"ז שם ו מהב"י בשם הר"ן

⁸ ואין לומר כשמכחישתו ואומרת בתולה מצאתני תהא נמי נאמנת במינו דאי בעי אמרה נאנסתי תחתיו או מוכת ע"ז אני, דמינו להוציא לא אמרינן. ועוד מינו גרוע הוא שאינה רוצה לפגום עצמה ומוכת ע"ז לא שכיח. לבוש שם

⁹ ששתיקה זו לאו כהודאה. ב"ש שם יט

¹⁰ אף על גב דאינה מביא ראיה שהיתה בעולה קודם שתתארס אלא מברר שהיתה בעולה בעת הביאה די כיון דהיא מכחישת אותו ואמרה דהית' בתולה משא"כ כשהיא מודה או צריך הודאה שהיתה בעולה קודם הארוסין מהרש"ל

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

לה כתובה כבתולה, או אחר כן נבעלה במזיד ואבדה כתובתה, היא נאמנת שהרי זה שמא וברי¹¹, וברי עדיף.

ובכל מקום שנאמן להפסידה כתובתה בטענתו, אינו נאמן להפסידה אלא מנה ומאתים שתקנו לה חכמים, שהם תקנו לתת לה והם חזרו והאמינוהו להפסידה בטענתו, אבל תוספות שכתב לה מדעתו הרי זה כשאר שטר חוב שיש עליו עדים שאינו נאמן להפסידה, אלא א"כ נודע לו בראייה ברורה¹² שהיתה בעולה קודם שתתארס או שהודית לו שהיא בעולה קודם שנתארסה והטעתו. לפיכך יש לו להשביעה בנקיטת חפץ כדין כל הנשבעין ונוטלין ואח"כ תגבה התוספות, אבל היא אין לה להשביעו שלא מצאה בתולה ויפטר, דחזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה מסייעה לו ומחני ליה שלא תוכל היא להשביעו כדי ליפטר, אלא תחרים סתם על מי שטוען עליה שקר כדי להשביעה ונשבעת ונוטלת.

ב. הואיל ותקנת חכמים הוא לא תגבה אלא מן הזיבורית

מעיקר הדין אין¹³ עיקר הכתובה, ותוספת כתובתה, נגבין אלא מן הזיבורית שבנכסיו, כלומר לגביית דמי הכתובה של האשה, נפרעים מהקרקות הכחושות והגרועות של הבעל. ועל אף ששאר בעל חוב גובה בבינונית, כלומר קרקעות ממוצעות באיכותן, כפי שיעור החוב. היינו משום שלא תנעול דלת בפני לויין שלא ירצו להלוות אם יקבלו רק זיבורית, אבל אשה שנשאת יותר משהאיש רוצה לישא, אשה רוצה לינשא, ומחמת שגובה רק זיבורית לא תמנע מלהנשא.

בימינו שבנוסח הכתובה נכתב "מן שפר ארג נכסין" שפירושו מכל הטוב שבנכסים, אף האשה גובה כתובתה מעידית כלומר קרקע מעולה ומשובחת שבנכסים¹⁴.

אף על גב ששאר בעל חוב גובה את השבח, האשה אינה גובה מן השבח שהשביחו נכסים לאחר מות בעלה, אפילו בימינו¹⁵, בין השביחו יורשין ובין שהשביחו לקוחות ובאתה לטרוף מהם,

¹¹ מ"ז שם ה

¹² דחזקה שאין עושה סעודה וכו' אינה חזקה גמורה דודאי י"ל שעכשיו נעשה לה שונא אלא דעיקר הכתובה שאינו נותן מדעתו אלא מצד תקנת חז"ל מהני חזקה זו אבל לא התוספת שנותן מדעתו משום חיבתה וכן הוא מבואר בגמ' שאמרו חכמים תקנו וכו' ותמוה על הרא"ש שכתב שנראה לו מסברא דהתוספת כעיקר בזה ועל כן לא זכרו המור כלל. מ"ז ז, ח"מ יב

¹³ שו"ע ונו"כ שם ק ב

¹⁴ ב"ש שם יא

¹⁵ אפילו אחר התקנה שתקנו דגובי' מן הממלמלין מ"מ אינה גובה משבח כ"כ הרא"ש פ"נ וכן משמע משאר הפוסקים ולא כרמב"ם בפ"י משניות. ב"ש שם יב

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

וי"א שאפילו שבח שהשביח הנכס מאליו כגון שהתיקרו הנכסים¹⁶, וי"א שבהתייקרו מאליהם, גובה את השבח¹⁷, ואינה נגבית אלא מן המוחזק ולא מן הראוי¹⁸.

ג. כתובת אשה מן התורה ... מדברי סופרים

כתובה כוללת כמה חלקים ונכתבים בשטר שכותב הבעל לאשתו על חיובים שהוא מתחייב לה מכח הנישואין. (א) חיוב הבעל לשלם סכום קצוב לאשתו אם נתגרשה או נתאלמנה ממנו, והממון המשתלם בחיוב זה. חיוב זה נקרא "עיקר כתובה", (ב) תוספת כתובה, שקיבל עליו הבעל להוסיף לאשתו יותר מן הסכום הקבוע לכל אשה. (ג) נדוניא נכסים שהכניסה האשה לבעלה, ששמים אותם ונכתבים בכתובה, ונעשים נכסי צאן ברזל, שמקבל הבעל אחריות לשלם עבורם אם תתגרש או תתאלמן ממנו. ואף על פי שדיני נדוניא חלוקים בכמה דברים מדיני כתובה, מכל מקום היא בכלל הלשון "כתובה". (ד) ויש שבכלל לשון כתובה אף נכסי מלוג שאין הבעל מקבל עליהם אחריות, אלא שאוכל פירותיהם, והקרן חוזרת לאשה בגירושין או במיתת הבעל אף על פי שאינם נכתבים בכתובה. (ה) וכללו חכמים בלשון כתובה את כל החיובים שמתחייב בעל לאשתו מכח הנישואין.

בעל שמת בחיי אשתו, או שגירשה, הרי זו גובה את כתובתה מנכסיו, מנה או מאתים וזו¹⁹. חיוב זה נקרא "עיקר כתובה", ואינו תלוי בכתיבת השטר, שאפילו לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, מפני שהוא תנאי בית דין²⁰.

¹⁶ ח"מ שם יב, ב"ש יב

¹⁷ ב"מ וכן בש"ך חו"מ קטו מובא בפ"ת ה

¹⁸ כנון שמת יעקב בחיי אביו יצחק אינה גובה כתובתה במה שמניע על חלקו של יעקב אחר מיתת יצחק אביו.

ט"ז שם ג

¹⁹ שו"ע ונו"כ אבהע"ז צג א

²⁰ שו"ע ונו"כ שם סט א

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

יש אומרים²¹ שכתובת אישה היא מן התורה, שנאמר (שמות כב פסוק טז) פֶּסֶף יִשְׁקַל כְּמוֹהַר הַבְּתוּלָה, שלשון מוהר משמעו כתובה²². ושטר הכתובה מוכיח, שנהגו במקומם לכתוב בו: "זווי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא", ויש אומרים²³ שאינה אלא מדרבנן והפסוק אינו אלא אסמכתא. וכן עיקר להלכה²⁴. והמנהג שנהגו לכתוב "דחזו ליכי מדאורייתא" אינו מוסב על עיקר חיוב הכתובה, אלא על שיעורה, שהוא בכסף של תורה כשיעור חמישים סלעים המוזכרים בתורה²⁵. וי"א שאין כותבים "מדאורייתא" שמעות הוא ואין כותבים אלא "דחזי ליכי". כדלהלן עמוד ב'²⁶.

²¹ רנמ"ה בתשובה שבשו"ת מהר"ם ד' ברלין ש"ג סי' שלח; ר"ת, הובא בריטב"א ובמרדכי בסוגיותינו ובהגהמ"י אישות פ"י ה"ז ובמור אה"ע סי' סו, ובעוד ראשונים, וכ"נ כוונת תוס' כתובות שם ד"ה אמר בשם ר"ת: דסמכינן ארשב"ג כו' דקסבר כתובה דאורייתא כו' (וכ"ה בתוס' הרשב"א ובתוס' הרא"ש ובפסקיו שם), ועי' שמ"ק שם, ר"י וריב"ם בתוס' שם; תוס' ר"ה ט א ד"ה ולאפוקי ויבמות פט א ד"ה מאי מעמא בשם ר"י; תוס' שאנץ בשמ"ק ב"מ מז ב; ראב"ן כתובות נו א; סה"ת סי' קלח, הובא בתוס' ע"ז ט ב ד"ה הא; סמ"ג עשין מח וצד; הגמ"ר ואגודה סוף כתובות; מאירי בסוגיותינו בשם מקצת רבני צרפת. וכן הכריע ביש"ש כתובות פ"א סי' כו.

²² עי' ח' חת"ס בד' רש"י שהמשמעות היא מהפסוק הקודם מהר ימהרנה לו לאשה, היינו שישאנה בכתובה, והפסוק: כסף ישקול כמוהר הבתולות, פירושו שאם אינו נושא, יתן לה קנס כשיעור הכתובה הנזכרת.

²³ עי' בה"ג הל' כתובות מהד' מכוין – ס עמ' שסד, והגהמ"י שם בשמו; ראב"י וטור שם בשם הגאונים; ר"ח באוצה"ג בסוגיותינו (ומובא בתוס' הרשב"א וברא"ש ובמרדכי שם ובס' המכריע שם, עי' רש"י סנהדרין ח א ד"ה ואמר והגהמ"י שם בדעתו, ועי' רש"י כתובות פב א ד"ה אלא רי"ף ורמב"ם אישות פ"י ה"ז ופי"א הי"ד ופי"ב ה"ב ופמ"ז ה"ג וה"ו ועי' סהמ"צ ל"ת שנה וריש הל' אישות ומלכים פ"ד ה"ד, ועי' מגילת אסתר לסהמ"צ שם ולח"מ מלכים שם עיטור אות כ כתובות מהד' רמ"י ח"ב דף כט – ל; שו"ת ראב"י אב"ד סי' קכח; ר"י מלוניל בסוגיותינו וקי ב; תוס' תלמיד ר"ת ב"ק לו ב בשם רבו שו"ת ר"א בן הרמב"ם סי' פב; רבנו שמחה בתשו' חכמי אשכנז וצרפת שם, והובא בהגה"מ אישות שם; רמב"ן כתובות קי ב ובראשית כה ו ושמות כב מז ובהשגות לסהמ"צ ל"ת שנה רא"ה ור"ן ושיטה לר"ן ונ"י כתובות שם; מאירי בסוגיותינו; רבנו קרשקש שם י א; תר"י בשמ"ק שם בשם רבנו יונה; רשב"א בסוגיותינו ונא א ונא א; רא"ש, הובא בטור שם, וכ"ה בקיצור פסקי הרא"ש שם; עי' ס' התרומות שנ"ד ח"א אות א; רי"ו מישורים נכ"ג ח"י; ריטב"א בסוגיותינו י א ונא א וקי ב; ר' פינחס הלוי בריטב"א שם י א; פסקי ריא"ז כתובות פ"א ה"ב ג; צדה לדרך מאמר ג כלל ב פ"ב; שו"ת הריב"ש סי' סו: הסכמת כל הגאונים והאחרונים ז"ל, וסי' קנג; תשב"ץ ח"ב סי' קפב וסי' רצב תיקון ב וח"ג סי' שא; עי' ב"י שם; עי' שו"ע אה"ע שם ו

²⁴ שו"ע ונו"ב ק ה. וב"ש שם כג לבוש שם סי' סה ס"ו, ב"ש סי' סו ס"ק יד, ח"מ שם ס"ק כו.

²⁵ ב"ש שם יד

²⁶ ועיין תשו' הגאון בס' המכריע שם; ראב"י אב"ד שם; עי' ר"י מלוניל שם; רמב"ן ור"ן ונ"י שם; מאירי שם; עי' ריטב"א שם ושם; תשב"ץ שם. ועי' רבנו שמחה שם. שלדעתם מנהג מעות הוא ויש לכתוב רק דחזי ליכי וכן נהגו הספרדים.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

לסוברים שכתובה דרבנן, טעם התקנה הוא כדי שלא תהא האשה קלה בעיני הבעל להוציאה²⁷, כמו שיבואר להלן דף לט: בעזחי"ת, שהרי יכול הוא לגרשה בעל כרחו²⁸. אולם למרות זאת אף שאין מגרשים אשה בעל כרחו משום חרם דרבנן גרשום, והיה אפשר להקל בכתיבת הכתובה, אין המנהג כן ואין לשנות²⁹.

י"א³⁰ שמאחר וכתב הבעל כתובה לאשתו חיובו בכתובתה הוא מן התורה, אף לסוברים שכתובה דרבנן, שאין חוב הכתובה גרוע משאר חיובי ממון שמתחייב אדם לחברו בשטר, שחייב בהם מן התורה³¹, וי"א³² שלסוברים כתובה דרבנן, אף כשכתב לאשתו כתובה אין עיקר חיובו לפורעה אלא מדרבנן, ואין כתיבת הכתובה חשובה כהתחייבות, מפני שאין הבעל מתחייב מדעתו, אלא שמחייב לקיים תקנת חכמים אפילו בעל כרחו.

ד. כתובת אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים

כתובת אלמנה ובעולה³³ היא מחצית מסכום הבתולה ואינה אלא מדרבנן³⁴ לכו"ע. ואין כותבים בה³⁵ לכו"ע "דחזי ליכי מדאורייתא".

²⁷ ומה שתיקנו כתובה לאשה במיתת בעלה, שבזה לא שייך הטעם שתהא קלה בעיניו להוציאה, הרי זה משום "חינא" כמבואר להלן לט: בראשונים בדרך שמצינו טעם זה בענינים אחרים, ופירושו: נשיאת חן, שיהיו הכל קופצים עליה לשאתה אם יהא לה ממון, או להיפך, שישאו האנשים חן בעיני הנשים וירצו להינשא להם, או שמתוך שידעת האשה שיש לה כתובה תשמש את בעלה ותשא חן בעיניו והואיל וכבר הוצרכו לתקן כתובה בגירושין משום שלא תהא קלה בעיניו, תיקנו כתובה גם במיתת הבעל מטעם חינא, אבל מטעם חינא לבדו לא היו מתקנים כתובה.

²⁸ אבל הבעל לא תיקנו לו כתובה מן האשה כדי שלא תמרוד בו, ויצטרך לגרשה. מפני שהאיש אינו מגרש אלא לרצונו, ויכול הוא להשהותה ולא לתת לה גט, ואם נתן לה גט, הרי מרצונו גירשה. כמבואר בגיטין מט:

²⁹ רמ"א שם סו ג

³⁰ פנ"י גיטין לה א; ח"י חת"ס כתובות י א; ישוע"י אה"ע סי' עב ס"ק א; אב"נ אה"ע סי' שח. ועי' קרי"ס אישות פט"ז

³¹ וזה שאמרו שכתובה דרבנן פירושו שחכמים הם שחייבו את הבעל להתחייב לאשתו כתובה, ולפיכך אינו מתחייב אלא על דעת מה שתיקנו חכמים.

³² עי' תומים סי' צז ס"ק בא; ח"י הרי"מ אה"ע סי' סח ס"ק כג ד"ה ובעיקר; שו"ת אריה דבי עילאי באבני זכרון שבסוף חאה"ע, סי' ב; חקר הלכה (לנדא) ח"ב אות כ דף כט; שו"ת עין יצחק ח"א אה"ע סי' עט אות יא, מבין המחבר, עי"ש כמה ראיות. ועי' שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' נב.

³³ תוס' שם לט ב ד"ה טעמא ויבמות ס א ד"ה שאינו ותוס' הרא"ש שם ושם; עי' תוס' הרשב"א כתובות שם.

³⁴ ב"ש סו יד

³⁵ אף לפי המנהג שנובין באלמנה חצי הסך של בתולה מכל מקום לא שייך לכתוב דחזי ליכי מדאורייתא כי חז"ל לא תקנו זאת. ב"ש שם

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ואף הנושא בעולת עצמו דינו כאלמנה³⁶ אולם אם השתדכה אליו ובטוחה שישאנה אפילו שנשאה לאחר שבעל אותה כתובתה ככתובת בתולה³⁷.

ה. כאן בבחור כאן בנשוי ... פתח פתוח מצאתי ... שמא הטיתה ... שמא במזיד הטיתה ועקרת לרשא ועברא

אם לא³⁸ טען טענת דמים אלא שבא ואמר לא בדקתי בדמים אבל פתח פתוח מצאתי, אם היא בוגרת אין טענתו טענה, שמתוך שהיא גדולה נתרפו אבריה, ואם אינה בוגרת שואלין אותו שמא הטיתה ומתוך כך נראה לך כפתוח, או שמא לא בעלת בנחת אלא בכח ומתוך כך לא הרגשת בדוחק ונראת לך כפתוח, ואם אומר לא כי וודאי פתוח מצאתי, הרי זה טענת בתולים לכל בתולה שלא בגרה בין בריאה בין חולה, שכל נערה פתחה סתום.

³⁶ ב' בס' דגול מרבבה וז"ל והמפת' בתול' ונשאה כמה היא כתובת' עיין בטור סי' קע"ז וברמב"ם פ"א מהלכות נערה ה' ג' ובמל"מ שם ונלענ"ד דכל זה כשהית' נערה אבל בוגרת שנתפתת' ודאי גם לרמב"ם וטור אין כתובת' אלא מנה אף שנשאה הבעל עצמו עכ"ל ודברים אלו נאמרו ונשנו בספרו תשו' נו"ב תניינא סי' ל"ג ביתר ביאור ע"ש ויובא לקמן סי' קע"ז סק"ג ע"ש. [ועיין בתשו' חתם סופר ס"ס קל"ג שכתב כבר הורה זקן

³⁷ ועיין בתשובת חת"ס בס"ה קכ"ה אודות אחת שילדה אחר החתונ' בקרוב והוא והיא מודים שממנו נתעברה באופן שאין ספק משום מינקת חבירו ונתעורר רב א' על שנכתב בכתוב' מאתים כבתול' ובס' דגמ"ר כתב דאם היא בוגרת אין לה אלא מנה (וא"כ אפשר הכתוב' פסולה) והוא ז"ל השיב אמת נכון הדבר אף על גב דתנן ר"פ אף על פי שאם רצה להוסיף מוסיף ודעת הר"ן שם שיכול לכלול התוספות בסכום א' עם הכתובה בסתם ולא כמרדכי מ"מ מודה הר"ן דלא מצי למכתב דחזי ליכי מדאורייתא כו' וגם הא ודאי שדברי דגמ"ר הנ"ל נכונים מאד דבוגרת שאין לה קנס ובשגם כי בעילה ראשונה מחלה מדעתה גם הרמב"ם מודה דאין לה אלא מנה ומ"מ בנ"ד אין שום חשש דנ"ל דכל זה במפתח בוגרת דעלמא ונשאה אח"כ אבל במשודכת שלו וכבר נכתב ביניהם תנאים בחרם וקנס כנהוג שלבה סמוך ובטוח שתנשא לו ואדעת' דהכי אפקרה נפשה לגבי ידידה שהוא ישאנה ויהיה כתובתה ממנו מאתים כמוהר הבתולות בודאי לא מחלה אלא אדעתא דהכי כו' ואפי' אם יתעקש אדם לומר שאם הבעל הזה אינו רוצה לכתו' מאתים לא נוכל לכופו אבל עכ"פ אם כתב לה מאתים דחזי ליכי איך ניקום ונא' דלא חזי לה ממנו כי בודאי חזי וראוי ומחוייב לכתוב כן עכ"ד ע"ש.

³⁸ שו"ע ונו"כ שם סח ו

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

יש אומרים³⁹ אף על פי שמצא דם טענת פתח פתוח טענה היא, שאף על פי שמוצא דם שמא נבעלה ולא נשרו כל בתוליה כבר. ויש אומרים⁴⁰ שאם מצא דם, אפילו לא בגרה אינו יכול לטעון טענת פתח פתוח, שהדם מוכיח שבתולה היא⁴¹.

יש אומרים⁴² שטענת פתח פתוח לא מצי לטעון אלא מי שהיה נשוי כבר שהוא בקי בבעילה ויודע שפתח פתוח מצא כאן, אבל בחור לא מצי לטעון פתח פתוח⁴³, ואדרבה מלקין אותו⁴⁴ כשטוען כך, שמאחר שלא היה נשוי כבר אינו בקי בכך ושקר הוא טוען וכונתו להוציא דבה עליה, לכך מלקין אותו.

דף י:

ו. על פי חבית של יין בעולה ריחה נודף בתולה אין ריחה נודף אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף אמר לו לך זכה במקחך

טען⁴⁵ ואמר בעלתיה ולא מצאתיה בתולה, והיא אומרת לא בא עלי ועדיין בתולה אני, בימים הקדמונים בודקין אותה שמושיבין אותה על פי חבית של יין אם היא בתולה אין ריחה נודף, ואם היא בעולה ריחה נודף, פירוש מפיה מריחין ריח היין שנכנס לה דרך פתח הפתוח. אולם בימינו אין אנו בקיאים בבדיקות אלו⁴⁶.

³⁹ דעת הרמב"ם ובמ"ז שם ג הביא ראיה לשיטתו והקשה "וקשה לי מהאי דאמרינן בטור יו"ד סי' קע"ז באשה שראתה דם בשעת תשמיש שתולין בדם בתולים עד שתחיה מכת הבתולים ואם כן למה אמרינן כאן דאחר שמצא דם שוב אין לו טענה הא ודאי יש לחוש שמא זינתה קודם לבעילה של בעלה והדם שראה ממנה הוא עדיין מדם מכת הבתולים שנשארה אחר זנות"

⁴⁰ בח"מ ותי' על קושית הט"ז הנ"ל "י"ל דכל זמן שיש דם עדיין אין פתוח לגמרי ופרצה דחוקה קרי לה בגמרא וע"כ כל זמן שיש דם אינו יכול לטעון פ"פ דודאי טועה או הט"ז וב"ש תירץ דודאי אם בעיל ואח"כ מצא דם גם בשאר בעילות תלינן בדם בתולים כי דם נדה לא שכיח אבל בדלא ידעינן אם נבעלה מקודם רק מכת טענתו פתח פתוח בזה אמרינן אם מצא דם ודאי הוא משקר בטענות פתח פתוח

⁴¹ ורק לענין ממון אבל לענין לאוסרה עליו כגון באשת כהן כנוצר לעיל דף ט. לא מהני דיש לחוש שמא הביאה דם או שמא דם מן הצדדים הוא. ב"ש שם יא וביאור הגר"א ה

⁴² רמ"א שם וכן הוא דעת הרי"ף והרא"ש וכן לתירץ ר"א לפרש"י ותו' וכ"פ בש"ג

⁴³ והיינו רק לענין ממון אבל לענין לאוסרה עליו כגון באשת כהן נאמן דהא שו"א אנפשא חתיכה דאיסורא.

הפלאה שם בקונט"א

⁴⁴ לבוש וח"מ שם ז אפילו לדעת הרמב"ם שאינו מחלק בין בחור לנשוי וס"ל דאף בחור מהימן מ"מ ראוי להלקותו כאשר עשה ר"נ (כתוב' דף י') דהא הוא חשוד על הזנות מאחר שבקי בפ"פ

⁴⁵ שו"ע ונו"כ שם ד

⁴⁶ ח"מ שם ג

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ואם טענתו אינה אלא להפסידה כתובתה ולא לאוסרה עליו⁴⁷ אפשר לבדוקה בכך שחוזר ובוטל על פי עדים⁴⁸, פירוש שמכניסין סדין וכדומה בפני עדים שאין בו טיפי דמים, ומתייחד עמה בפניהם ובוטל, אם יראה דם הרי היא בתולה⁴⁹, ואם לאו הרי טענתו אמתית, אבל לבעול ממש בפניהם פשיטא שאסור שפריצות גדולה היא.

ואם אינה מכחישתו, אלא טוענת שבעל בהטיה, יכול לבדוקה בבדיקה זו אפילו בכונתו לאוסרה עליו, כיון שאין טענתו אלא ספק והיא טוענת ברי⁵⁰.

ז. אמרה לו רבי ממשפחת דורקטי אני ... ומצא כדבריה אמר לו לך זכה במקחך ... צוה עליהן והכניסום למרחץ והאכילום והשקום והכניסום לחדר בעל ומצא דם אמר לו לך זכה במקחך

טען ואמר בעלתי⁵¹ ולא מצאתי דם בתולים, וגם היא מודה שבעלה אלא שאומרת בנות משפחתי אין להם דם נדות ולא דם בתולים, ואפילו אם אינה טוענת כך⁵², בודקין אחר בנות משפחתה אם נמצא כדבריה הרי היא בחזקתה.

ואם מקצת מבני משפחתה כך, אם טוענת נאמנת, ואם אינה טוענת תולים שהיא מרוב המשפחה שיש להם דמים⁵³.

ואם לא נמצא כדבריה⁵⁴, רואים אם יש בה צד חולי או רעבון, כגון שהתענית הרבה שאפשר לתלות בו שמחמתו יבש לחלוחית שבה, מכניסין אותה

⁴⁷ כלומר באשת ישראל שקיבלה קידושין למעלה מגיל שלוש.

⁴⁸ שהרי אם בא לאוסרה עליו כגון באשת כהן כנ"ל דף ט"ז הרי אסורה היא עליו משום טענתו ואיך יחזור ויבעול לברר טענתו. ח"מ שם ד"ב ש"ה

⁴⁹ ואף דלענין דם בתולים כשלא מצא בביאה הראשונה אף שמצא אח"כ בביאה שנייה לא תלינן שוב בדם בתולים ואמרינן אי איתא דהוי דם מעיקרא הוי אתי כמבואר ר"פ התינוקת בנדה יעו"ש מ"מ הכא כיון שהיא אומרת בברי שבודאי ימצא דם בתולים בביאה השנייה יש רגלים לדבר דמעיקרא טעה והטח דכיון שמעיקרא אומרת כך וכן היה בבעילה שניה. בית יעקב שם

⁵⁰ ב"ש שם

⁵¹ שו"ע ונו"כ שם ה

⁵² דלאו דינא נמירי נשי לידע למעון טענה זו ובודאי כגון זה פתח פ"ד לאלם הוא ומה מוזק שיבדוק אחר זכותה ובגמרא אורחא דמילתא נקט ומעשה שהיה (שמענה כך) ח"מ שם ה

⁵³ הפלאה קונט"א שם

⁵⁴ ואפילו שנמצא שקר. ב"ש שם ט

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

למרחץ ומרטיבין אותה ומאכילין אותה ומשקין אותה עד שתבריא ותיבעל פעם שנית, ונראה אם יוציא דם אם לאו, ואם אין עוד שום דבר לתלות בו הרי זה טענת בתולים אפילו לא מצא פתח פתוח⁵⁵, כיון שלא מצא דם, שכל בתולה יש לה דם בין קמנה בין גדולה, לפיכך יש לה טענת בתולים אפילו סומא או איילונית.

אולם כל זה בטענת דמים אך בטענת פתח פתוח אין בדיקות אלו מועילות⁵⁶.

ח. בתולה כתובה מאתים ואלמנה מנה

שיעור כתובת בתולה, מאתים זוז, וי"א⁵⁷ שלדברי הכל אינו אלא תקנת חכמים, אבל מן התורה אין לה שיעור, אלא כל אחד כותב כרצונו, אם מעט ואם הרבה, כפי שיסכימו האיש והאשה ביניהם, או כפי מה שיתקנו חכמים, וי"א⁵⁸ שאם כתובה מן התורה, אף שיעורה הוא מן התורה.

וי"א⁵⁹ שמאתיים זוז שבכתובה הם כסף מדינה⁶⁰ שהם עשרים וחמישה זוזים של כסף טהור, שהם 2400 שעורות כסף טהור⁶¹ = 120 גרם כסף טהור. ולפיכך כותבים בכתובה – "והיבנא ליכי מחר בתולימי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי", וכן מנהג הספרדים. וי"א⁶² שהוא "מעות צורי", כמעות סלעים של תורה, שהוא פי שמונה מכסף מדינה כלומר מאתים זוז כסף נקי שהם 19,200 שעורות כסף טהור 960 גרם כסף טהור⁶³. ולפיכך כותבים בכתובה – "והיבנא ליכי מחר בתולימי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא". וכן נהגו האשכנזים

⁵⁵ ב"ש שם י

⁵⁶ ב"ש שם ט

⁵⁷ רמב"ן כתובות קי ב גיטין מח ב, והובא בראשונים דלהלן ובשו"ת הריב"ש סי' סו; רא"ה כתובות שם; רשב"א גיטין שם וכתובות י א; ריטב"א ושיטה לר"ן כתובות שם ושם; חי' הר"ן וגי' גיטין שם
⁵⁸ עי' תוס' הרשב"א ותוס' הרא"ש בסוגיין ורא"ש פ"א סי' יט, וכ"מ קצת מתוס' שם ד"ה אמר, וכ"כ בדעתם ביד דוד אישות פ"י אות נא; עי' תו"י יבמות נט ב; עי' ס' המכריע לרי"ד סי' מב, הובא בציון 211; עי' ראשונים שבציון 213; עי' תשו' ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת סי' קנב מרבנו שמחה, הובא בציון 64. וכן הוכיח בשי"ק לירו' כתובות פ"א ה"ב מהירו' שם (הובא בציון 199), ועי' תועפות ראם ליראה"ש סוף מ' קמ שי"ל שתלוי במח' האמוראים בירו' שם, וכ"נ מרמב"ן שם. ועי' ס' קובץ לרמב"ם אישות פ"י ה"ז שתולה במח' תנאים

⁵⁹ שו"ע ונו"כ שם סו ו

⁶⁰ שהוא שבעה חלקים נחושת וחלק אחד כסף

⁶¹ עיין הנשואין כהלכתן פ"א פ מהו"מ סו כא וחזו"א סו כא ושיעורי תורה ג מב

⁶² הרמ"א שם

⁶³ ויש שכתבו על פי החזו"א שם שהכסף בזמנינו יש בו 16% סיגים וצריך להוסיף על הסכום האמור 16%

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

וכל זה בעיקר הכתובה אבל בתוספת שמוסיף הבעל מדעתו וכן הנדוניה הכל לפי התחייבות הצדדים. ומנהג האשכנזים⁶⁴ לכתוב בכל מקרה אפילו לא הכניסה האשה כלום, מאה זקוקים כסף צרוף לתוספת כתובה ומאה זקוקים כסף צרוף לנדוניה שהכניסה, סך הכל מאתיים זקוקים כסף צרוף⁶⁵. ולפיכך כותבים בכתובה – "ודן נדוניה דהנעלת ליה מבי אביו וכו' הכל קבל עליו חתן דגן במאה זקוקים כסף צרוף וצבי חתן דגן והוסיף לה מן דיליה עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתיים זקוקים כסף צרוף" ומנהג הספרדים לכתוב כמו שהכניסה לפי שומא של מה שהכניסה האשה ולפי מה שמוכן הבעל להתחייב. לפיכך כותבים בכתובה – "ודא נדוניה דהנעלת ליה מבית אביו, עם תוספת שהוסיף לה מדיליה, עד שנמצא בסך הכל כתובתא דא, תוספת ונדוניה סך כסף ועוד סך וחודה החתן הנזכר שקבלם ועלו ובאו לידו ורשותו במושלם עד סוף פרוטה אחרונה ורצה והעלים על עצמו כנכסי צאן ברזל שאם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו". ויש שכתבו – "ודא כתובה דעבד לה סך הכל וחודה החתן הנזכר שקבל כל חסד הנזכר ורצה והעלים על עצמו" וכו'.

שיעור כתובת אלמנה גרושה או בעולה, כבר התבאר שהוא מנה – מאה זוז, ואף שהוא מדרבנן לכו"ע נהגו שיהיה כשיעור חצי מכתובת הבתולה כל אחד לפי מנהגו.

ובתוספת הכתובה ובנדוניה, מנהג האשכנזים לכתוב מחצית מסכום הבתולה, כלומר חמישים זקוקים כסף צרוף לתוספת, וחמישים זקוקים לנדוניה, סך הכל מאה זקוקים כסף צרוף.

ט. בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתן מאתיים ויש להן טענת בתולים

בתולה⁶⁶ שנתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן האירוסין ונישאת לאחר כתובתה מאתיים, דהא בחזקת בתולה נישאת ויש לה טענת בתולים.

י. אנל תמרים אל יורה ... השותה רביעית יין אל יורה

⁶⁴ רמ"א סו יא

⁶⁵ ובשיעור דבר זה נחלקו הדעות לפי המקום ולפי הזמן ובדרישה סו ג כתב שבפוזנא ובלזא נקבע שהוא פי ארבע ממאתים זוז דאורייתא ובהזוז"א סו כא כתב לפי ביאור הגר"א יו"ד שה ד ואבעה"ז סו יב שהם 57,600 גרם כסף טהור שכל זקוק הוא 288 גרם כסף טהור. ובשיעורי תורה כתב שמנהג ארץ ישראל כדרישה הנ"ל שהם 3846 גרם כסף טהור וכל זקוק הוא 19.2 גרם כסף טהור. ומכיון שספק הוא יד בעל השטר על התחתונה. ⁶⁶ שו"ע ונו"כ שם סו א

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

כבר התבאר במסכת עירובין דף סד. שהשותה רביעית יין⁶⁷ או שאר דברים המשכרים, אל יורה איסור והתר, אבל דיני ממונות יש מתירים ויש אוסרים והמחמיר תבא עליו ברכה⁶⁸.

אפילו⁶⁹ אכל תמרים או חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה, אפי' הוא דבר ברור בפוסקים, שנאמר [ויקרא י, יא] ולהורות את בני ישראל. אך מותר להורות בדבר שהוא מפורש בתורה עד שידעוהו הצדוקים, מותר, כגון שהורה שהשרץ טמא, והצפרדע טהור, והדם אסור, וכיוצא בזה.

אבל שאר הוראה אפילו בדבר ברור בפוסקים אם אינו מפורש במקרא⁷⁰, כגון הלכות נותן טעם לפגם ובטל בששים, אף ע"ג שמותר להורות בהם בפני רבו, שתויי יין אסורים בהם⁷¹.

מותר לשכור ללמד תורה ואפילו הלכות ומדרשות, והוא שלא יורה. ואם היה חכם קבוע להוראה לא ילמד, שלימודו הוראה היא.

שתה רביעית יין בבת אחת כשיסיר יינו מעליו יכול להורות⁷². והליכה⁷³ בשיעור מיל כלומר 18 דקות, ושינה כל שהוא, מפיגין את היין.

אבל אם שתה יותר מרביעית, כל שכן ששינה מועטת משכרתו, אולם אם ישן הרבה עד שסר יינו⁷⁴, השינה מפיגה את היין.

וכן אם שתה יותר מרביעית, הליכת מיל ברגל תוסיף לחוסר צלילותו, אולם אם נסע נסיעה של שעה בערך⁷⁵, וכן אם המתין שעה הרי זה מפיג את היין. אמנם צריך כל אדם לשער בעצמו ולפי רוב שתייתו האם חזר לצלילות דעתו⁷⁶.

⁶⁷ שו"ע ונו"ב יו"ד רמב יג

⁶⁸ פ"ת שם ו משו"ת שבות יעקב ח"א קמ

⁶⁹ ש"ך כ שם מהרמב"ם

⁷⁰ ש"ך שם כא

⁷¹ מ"ז שם ג

⁷² כדין תפילה עיין ש"ך יט וכדינים הנז' בשו"ע ונו"ב או"ח צט א ב

⁷³ וי"א אף רכיבה, אולם יש מצריכים ברכיבה ג' מילין. מ"ב שם יב

⁷⁴ מ"ב שם יג

⁷⁵ ג' מילין לפי שיעור מיל 18 דקות הרי 54 דקות

⁷⁶ מ"ב שם טו

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

כל אחד⁷⁷ שהוא שתוי די לו להמתין לפי שמרגיש בנפשו שיפיג יינו, ולכן אין נזהרין עכשיו ביינות שלנו, אף על פי ששתו רביעית יין ויותר, כיון שאנו מרגישים ויודעים ביינות שלנו שאינם חזקים. וכ"ש אם מורה מתוך הספר שאין חוששין לשכרות מעט.

בי"ט⁷⁸ או בסעודה גדולה כגון מילה ונשואין ופורים וכיוצא בזה, במקומות ששותין הרבה אסור להורות כל היום עד למחר, ואם ברור לו שסר יינו מעליו מותר. וכן אם נתן דעתו כבר על פסק הדבר מותר להורות בין לאיסור בין להיתר אפילו לאחר סעודה גדולה כמו בי"ט.

ומי שמצטער ואין דעתו מיושבת עליו אל יורה בשעה שהוא מיער דכתיב בער אל יורה⁷⁹.

⁷⁷ שו"ע הרב שם סוף הסימן.

⁷⁸ ש"ך יו"ד שם יט

⁷⁹ כ' הב"ח ומדת חסידות לכל בעל הוראה שיהא נזהר מלהורות בכל הני דפי' הדר כגון ביומא דרתח או בא מן הדרך ברגלו או ביתא דאית ביה שכרא או הרסנא אבל אין שם איסור אפילו לכתחלה עכ"ל